

Socialstyrelsens kompetensmål för undersköterskor

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen. Vid citat ska källan uppges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovsmannens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats. Publikationen kan också tas fram i alternativt format på begäran. Frågor om alternativa format skickas till alternativaformat@socialstyrelsen.se

Artikelnummer 2021-2-7219
Publicerad www.socialstyrelsen.se, februari 2021

Innehåll

Om Socialstyrelsens kompetensmål för undersköterskor	5
Läsanvisning till kompetensmålen	6
Kompetensområden.....	7
Kompetensmål.....	8
Bilaga 1. Socialstyrelsens kompetensmål för olika yrkesgrupper.....	15
Om kompetensmål för yrkesgrupper	15
Så här tar Socialstyrelsen fram kompetensmålen.....	15
Kompetensmålen kan användas på olika sätt	17
Referenser	18

Om Socialstyrelsens kompetensmål för undersköterskor

Socialstyrelsens kompetensmål för undersköterskor anger den kompetens (de kunskaper, färdigheter och förhållningssätt) som enligt Socialstyrelsens bedömning behövs för att utföra arbetet som undersköterska med god kvalitet.

Socialstyrelsen tog fram kompetensmålen inom ramen för ett regeringsuppdrag där myndigheten skulle ta fram förslag på nationella kompetenskrav för yrket undersköterska.¹

Kompetensmålen är utformade för att kunna användas bland annat när utbildning tas fram. Läs mer i bilaga 1.

Kommuner kan, genom satsningen Äldreomsorgslyftet, beviljas statsbidrag när personal inom vård och omsorg av äldre deltar i utbildning där deltagarna kan uppnå kompetens som anges i Socialstyrelsens kompetensmål för undersköterskor. Läs mer om statsbidrag inom Äldreomsorgslyftet.

¹ Dnr 4.1.5-31521/2017. Uppdraget var en del av utredningen om reglering av yrket undersköterska. Läs mer här: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2019/04/sou-201920/> och här: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/departementsserien-och-promemorior/2020/06/ds-202015/>. Socialstyrelsens kompetensmål för undersköterskor är till form och innehåll samma som Socialstyrelsens förslag till nationella kompetenskrav för yrket undersköterska. De kallas här kompetensmål istället för kompetenskrav därför att det inte är bindande regler.

Läsanvisning till kompetensmålen

Kompetensmålen är indelade i *kompetensområden*. Kompetensområdena är delvis olika utformade. Vissa kompetensområden är mer omfattande än andra. Områdena ser också olika ut i fråga om avgränsning: vissa är relativt väl avgränsade, medan vissa andra på olika sätt går in i eller utgör förutsättningar för andra kompetensområden.

I kompetensmålen anges tre typer av kompetenser: en som handlar om teoretisk ämneskunskap, en som handlar om kunskap om arbetssätt eller metoder och en som handlar om att kunna göra, till exempel tillämpa ett specifikt arbetssätt. De kompetensmål som handlar om teoretiska ämneskunskaper och de som handlar om kunskap om arbetssätt och metoder inleds med ”uppvisa kunskap om”, medan de mål som handlar om att kunna göra inleds med ordet ”kunna”.

I kompetensmålen används genomgående benämningen *vård och omsorg*. Med *vård och omsorg* menas här ”åtgärder och insatser till enskilda personer gällande socialtjänst, stöd och service till vissa funktionshindrade samt hälso- och sjukvård enligt gällande lagar.”² I vissa mål används *den dagliga vården och omsorgen* som en sammanfattande benämning för undersköterskans dagliga arbete. Ytterligare en återkommande benämning är *patienter och brukare*. *Patienter och brukare* används som en sammanfattande benämning för de personer som de åtgärder och insatser som undersköterskan utför riktar sig till.

² <https://termbank.socialstyrelsen.se/?TermId=621&SrcLang=sv>.

Kompetensområden

1. Förebygga, bevara och förbättra
2. Bedöma hälsotillståndet
3. Stödja det dagliga livet
4. Helhetssyn
5. Etik och delaktighet
6. Bemötande
7. Kommunikation
8. Samverkan och samarbete
9. Dokumentation
10. Anatomi, fysiologi och patofysiologi
11. Läkemedel
12. Vårdåtgärder
13. Hygien i vård och omsorg
14. Funktionsförmåga och funktionsnedsättningar
15. Psykisk ohälsa
16. Barns förutsättningar och behov
17. Äldre med komplexa behov
18. Måltiden och hälsan
19. Förflyttningstekniker
20. Teknik i det dagliga livet
21. Missbruk och beroende
22. Risk och riskbeteende
23. I livets slutskede
24. Lagar och andra regler
25. Styrning och organisation
26. Utveckling på arbetsplatsen

Kompetensmål

Kompetensområde	Kompetensmål
1. Förebygga, bevara och förbättra	- uppvisa kunskap om hur sjukdomar, skador och olyckor, till exempel undernäring, trycksår och fallolyckor, hos patienter och brukare kan förebyggas - uppvisa kunskap om hur funktionsförmågan hos patienter och brukare kan bevaras och förbättras - kunna identifiera patienters och brukares behov av och förmåga till fysisk aktivitet - kunna stödja patienter och brukare till aktivitet i det dagliga livet - kunna genomföra insatser för att förebygga sjukdomar, skador och olyckor med utgångspunkt i bedömningar eller instruktioner från andra yrkesgrupper - kunna genomföra insatser för att bevara eller förbättra patienters och brukares funktionsförmåga med utgångspunkt i bedömningar eller instruktioner från andra yrkesgrupper
2. Bedöma hälsotillståndet	- kunna identifiera tecken på förändringar i patientens eller brukarens hälsotillstånd, till exempel i fråga om smärta eller förmåga till kommunikation - kunna identifiera behov av kontakt med andra yrkesgrupper inom vård och omsorg med utgångspunkt i patientens eller brukarens hälsotillstånd - kunna anpassa den dagliga vården och omsorgen med utgångspunkt i patientens eller brukarens aktuella hälsotillstånd
3. Stödja det dagliga livet	- kunna stödja patienter och brukare i det dagliga livets aktiviteter, till exempel socialt umgänge, skötsel av hemmet eller läkarbesök - kunna identifiera behov av till exempel klädvård, skötsel av hemmet eller inköp av livsmedel

Kompetensområde	Kompetensmål
	- kunna stödja patienter och brukare i kontakter med aktörer inom hälso- och sjukvården respektive socialtjänsten
4. Helhetssyn	- kunna beakta patienters och brukares hela livssituation i den dagliga vården och omsorgen, till exempel i fråga om social situation eller pågående vård- och omsorgsinsatser
5. Etik och delaktighet	- kunna identifiera och hantera etiska dilemman i den dagliga vården och omsorgen - kunna beakta patienters och brukares självbestämmande och integritet i den dagliga vården och omsorgen, till exempel vid skötsel av personlig hygien - uppvisa kunskap om de särskilda förutsättningar som råder vid vård och omsorg av patienter och brukare som har nedsatt beslutsförmåga - uppvisa kunskap om de särskilda förutsättningar som råder vid vård- och omsorgsarbete i patienters och brukares hem - kunna skapa förutsättning för patienter, brukare och närstående att vara delaktiga i den dagliga vården och omsorgen
6. Bemötande	- kunna anpassa bemötandet med utgångspunkt i patientens, brukarens eller den närståendes förutsättningar och behov - kunna bemöta patienter, brukare och närstående som befinner sig i kris eller sorg - kunna bemöta människor som individer och med respekt oberoende av kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder
7. Kommunikation	- kunna anpassa kommunikationen med patienter, brukare och närstående med utgångspunkt i deras förutsättningar och behov

Kompetensområde	Kompetensmål
	- kunna skapa förutsättningar för patienter och brukare att kommunicera med till exempel närstående eller personal inom vård och omsorg - uppvisa kunskap om metoder för samtal och kommunikation och hur de kan stödja patienter och brukare i deras vardag - kunna stödja patienter och brukare i användningen av digitala tekniker för kommunikation
8. Samverkan och samarbete	- uppvisa kunskap om hur samverkan mellan aktörer, till exempel inom socialtjänst, hälso- och sjukvård och skola, kan påverka kvaliteten i vården och omsorgen - uppvisa kunskap om närliggande yrkesgruppers arbete och ansvar och hur det förhåller sig till undersköterskans arbete och ansvar - uppvisa kunskap om hur samarbete mellan medarbetare inom vård och omsorg kan påverka arbetets kvalitet - kunna bidra till samarbete i den dagliga vården och omsorgen, till exempel i teamarbete
9. Dokumentation	- uppvisa kunskap om hur dokumentation kan påverka kvaliteten i vård och omsorg - kunna dokumentera och använda dokumentation som ett led i planering, genomförande och uppföljning av vård- och omsorgsinsatser - kunna beakta patienters och brukares personliga integritet vid dokumentation i den dagliga vården och omsorgen
10. Anatomi, fysiologi och patofysiologi	- uppvisa kunskap om anatomi, fysiologi och patofysiologi som har betydelse för undersköterskans dagliga vård- och omsorgsarbete
11. Läkemedel	- uppvisa kunskap om hur läkemedel kan påverka patienters och brukares hälsotillstånd och funktionsförmåga

Kompetensområde	Kompetensmål
	- uppvisa kunskap om hantering av läkemedel och risker vid läkemedelshantering - kunna göra rimlighetsbedömningar vid hantering av läkemedel - kunna identifiera tecken på biverkningar av läkemedel hos patienter och brukare
12. Vårdåtgärder	- kunna utföra vårdåtgärder som till exempel såromläggning, blodtrycksmätning och provtagning med utgångspunkt i bedömningar eller instruktioner från andra yrkesgrupper - kunna stödja patienter och brukare i att själva utföra åtgärder som till exempel blodtrycksmätning eller provtagning
13. Hygien i vård och omsorg	- uppvisa kunskap om basal hygien i vård och omsorg - kunna stödja patienten eller brukaren i att sköta sin personliga hygien, inklusive munhygien - uppvisa kunskap om principer för hygien vid hantering av livsmedel - uppvisa kunskap om de vanligaste smittorna och smittvägarna vid vård och omsorg
14. Funktionsförmåga och funktionsnedsättningar	- uppvisa kunskap om hur fysiska, psykiska, intellektuella och kognitiva funktionsnedsättningar kan påverka patienters och brukares förutsättningar och behov i det dagliga livet - kunna anpassa den dagliga vården och omsorgen med utgångspunkt i patientens eller brukarens aktuella funktionsförmåga - uppvisa kunskap om hur den omgivande miljön kan utgöra hinder för patienter och brukare med en eller flera funktionsnedsättningar och hur den kan anpassas efter patienters och brukares aktuella funktionsförmåga - kunna stödja patienter och brukare som har en eller flera funktionsnedsättningar att använda hjälpmedel för det dagliga livet, till exempel

Kompetensområde	Kompetensmål
	kognitiva eller kommunikativa stöd eller förflyttningshjälpmedel
15. Psykisk ohälsa	- kunna identifiera tecken på psykisk ohälsa hos patienter och brukare - kunna stödja patienter och brukare som har psykisk ohälsa att hantera det dagliga livet - kunna identifiera behov av stöd från andra yrkesgrupper för patienter och brukare som har psykisk ohälsa - uppvisa kunskap om behandlingsmetoder vid psykisk ohälsa - uppvisa kunskap om hur psykisk ohälsa kan förebyggas
16. Barns förutsättningar och behov	- kunna anpassa den dagliga vården och omsorgen med utgångspunkt i barns specifika förutsättningar och behov - kunna anpassa bemötandet med utgångspunkt i barns specifika förutsättningar och behov - kunna identifiera tecken på att barn far illa eller riskerar att fara illa
17. Äldre med komplexa behov	- uppvisa kunskap om hur samsjuklighet kan påverka livskvalitet, allmänt hälsotillstånd och funktionsförmåga hos äldre patienter och brukare - uppvisa kunskap om hur demenssjukdomar kan påverka livskvalitet, allmänt hälsotillstånd och funktionsförmåga hos äldre patienter och brukare - kunna anpassa den dagliga vården och omsorgen med utgångspunkt i förutsättningar och behov hos äldre patienter och brukare med komplexa behov
18. Måltiden och hälsan	- uppvisa kunskap om måltidens betydelse för hälsotillståndet - uppvisa kunskap om måltidens kulturella och sociala betydelse - uppvisa kunskap om nutritionens betydelse för hälsotillståndet

Kompetensområde	Kompetensmål
	- kunna skapa förutsättningar för patienten eller brukaren att tillgodose sig det dagliga närings- och vätskebehovet - kunna identifiera tecken på näringsbrist och vätskebrist hos patienter och brukare
19. Förflyttningstekniker	- uppvisa kunskap om förflyttningstekniker som kan användas i vård och omsorg av patienter och brukare - uppvisa kunskap om hur arbetsskador i samband med förflyttningar av patienter och brukare vid vård och omsorg kan förebyggas - kunna stödja patienter och brukare att förflytta sig med utgångspunkt i deras aktuella funktionsförmåga
20. Teknik i det dagliga livet	- uppvisa kunskap om hur användandet av digitala tekniker kan påverka kvalitet och effektivitet i vård och omsorg - kunna använda digitala tekniker i den dagliga vården och omsorgen, till exempel vid planering och dokumentation av vård- och omsorgsarbete - kunna stödja patienter och brukare i att använda olika former av teknik, till exempel medicintekniska produkter eller hemelektronik
21. Missbruk och beroende	- uppvisa kunskap om hur olika former av missbruk eller beroenden kan påverka hälsotillståndet hos patienter och brukare - kunna identifiera tecken på missbruk eller beroende hos patienter och brukare - uppvisa kunskap om hur patienter och brukare kan stödjas i att bryta ett missbruk eller ett beroende
22. Risk och riskbeteende	- uppvisa kunskap om hur risker för övergrepp, hot och våld kan förebyggas och hanteras - kunna identifiera tecken på att patienter eller brukare eller deras närstående far illa eller riskerar att fara illa

Kompetensområde	Kompetensmål
	- kunna identifiera beteenden som kan innebära en fara för patienten eller brukaren själv eller för andra
23. I livets slutskede	- kunna beakta såväl fysiska och psykiska som sociala och existentiella behov vid vård och omsorg i livets slutskede
24. Lagar och andra regler	- uppvisa kunskap om lagar och andra regler som styr och påverkar undersköterskans arbete
25. Styrning och organisation	- uppvisa kunskap om hälso- och sjukvårdens respektive socialtjänstens styrning och organisation
26. Utveckling på arbetsplatsen	- uppvisa kunskap om hur systematiskt kvalitetsarbete kan påverka kvaliteten i den dagliga vården och omsorgen - kunna identifiera behov av förbättrande åtgärder på arbetsplatsen - kunna bidra till det kontinuerliga lärandet på arbetsplatsen, till exempel handleda kollegor och elever

Bilaga 1. Socialstyrelsens kompetensmål för olika yrkesgrupper

Socialstyrelsen arbetar kontinuerligt med att ta fram kompetensmål för olika yrkesgrupper³. Här beskrivs hur dessa kompetensmål är utformade, hur de tas fram och hur de kan användas.

Om kompetensmål för yrkesgrupper

Socialstyrelsens kompetensmål för olika yrkesgrupper – till exempel undersköterskor eller personal på hem för vård eller boende (HVB) för barn och unga – anger den kompetens som Socialstyrelsen bedömer behövs för att arbetet ska kunna utföras med god kvalitet.

Kompetensmålen är vad som i utbildningsvetenskaplig teori kallas *institutionella mål*. [1] De är inte specifika eller detaljerade, vilket gör att de har en stor användningspotential och att det lämnas utrymme för professionella bedömningar och anpassning till lokala förutsättningar och individuella behov.

I arbetet med att ta fram kompetensmål definieras *kompetens* som de kunskaper, färdigheter och förhållningssätt som en individ behöver för att framgångsrikt utföra ett specifikt arbete eller en specifik uppgift. Definitionen tar sin utgångspunkt i bland annat Per-Erik Ellströms forskning om kompetens. [2]

Kompetensmålen anger *reell* kompetens. Med det menas att målen anger vad en individ behöver kunna, men inte vägen till kompetensen. Det anges med andra ord inga formella kriterier, som till exempel vilken examen eller vilka specifika kurser som behövs.

Så här tar Socialstyrelsen fram kompetensmålen

Arbetet med att ta fram institutionella mål kan förenklat sett delas in i två delmoment: (1) *utreda kompetensbehov* och (2) *formulera kompetensmål*. Dessa genomförs delvis parallellt.

³ Det kan också vara en *specialitet*, som i fallet specialistläkare och specialisttandläkare, eller en grupp som utför ett specifikt arbete, såsom personal på HVB för barn och unga.

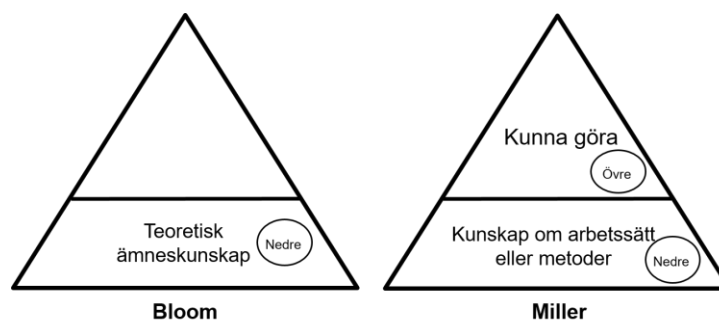

Figur 1. Arbetsprocess när Socialstyrelsens tar fram institutionella mål.

I det första delmomentet utreder vi hälso- och sjukvårdens eller socialtjänstens behov av kompetens i fråga om den aktuella yrkesgruppen. Här samlar vi in och analyserar data (kunskaper, erfarenheter och perspektiv). I datainsamlingen ingår ofta workshoppar eller dylikt med aktuella aktörer.

Det första delmomentet ligger sedan till grund för formuleringen av kompetensmålen. I detta arbete används en modell för kategorisering av kompetens som bygger på Blooms reviderade kunskapstaxonomi⁴ och Millers pyramid för utvärdering av klinisk färdighet⁵. [3] [4] Modellen anger tre typer av kompetens:

1. *Nedre Bloom*, som handlar om teoretisk ämneskunskap,
2. *Nedre Miller*, som handlar om kunskap om arbetssätt eller metoder, och
3. *Övre Miller*, som handlar om att kunna göra, till exempel kunna tillämpa ett specifikt arbetssätt eller en specifik metod.

Figur 2. Socialstyrelsens modell för kategorisering av kompetens i institutionella mål.

Nedre Bloom- och *Nedre Miller*-mål inleds med ”uppvisa kunskap”, medan *Övre Miller*-mål börjar med ”kunna”.

⁴ Blooms reviderade taxonomi delar in kunskap utifrån grad av kognitiv komplexitet. Längst ner i taxonomin finns kategorin ”minnas”, högst upp ”skapa”, och däremellan ”förstå”, ”tillämpa”, ”analysera” och ”värdera”.

⁵ Millers pyramid för utvärdering av klinisk färdighet delar in en persons kliniska färdighet i fyra steg: ”vet”, ”vet hur”, ”visar hur” och ”gör”.

Kompetensmålen kan användas på olika sätt

Socialstyrelsens olika kompetensmål för yrkesgrupper används på delvis olika sätt. Myndigheten har hittills tagit fram institutionella mål för specialistläkare (inklusive läkare som genomfört sin bastjänstgöring)⁶, specialisttandläkare⁷, personal på HVB för barn och unga⁸ samt för undersköterskor (se ovan).

Målen för specialistläkare och specialisttandläkare är föreskrifter⁹ och ingår i Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om läkarnas respektive tandläkarnas specialiseringstjänstgöring (ST). I ST används de i utformning av utbildning (t.ex. när kurser för ST-läkare eller ST-tandläkare tas fram eller vid utformning av individuella utbildningsprogram). De används också i bedömning av ST-läkare respektive ST-tandläkares kompetens och kompetensutveckling.

Målen för personal på HVB för barn och unga används bland annat i verksamhetens systematiska kompetensförsörjningsarbete – till exempel i rekrytering av personal och i kompetensutveckling på arbetsplatsen – och i utformning av utbildning som riktar sig till personal på HVB.

⁶ Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd. Läkarnas specialiseringstjänstgöring – Målbeskrivningar 2021.

⁷ Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om tandläkarnas specialiseringstjänstgöring HSLF-FS 2017:77.

⁸ Socialstyrelsen, Kompetensmål som stöd för utveckling av kvalitet inom HVB för barn och unga, dnr. 27598/2019-4.

⁹ Därför kallas de kompetenskrav.

Referenser

1. Biggs J, Tang C. Teaching for Quality Learning at University. 4 uppl. New York: McGraw Hill; 2011
2. Ellström P-E, Kock H. Competence Development in the Workplace: Concepts, Strategies and Effects. Asia Pacific Education Review 2008; 9 (1): 5-20
3. Andersson, LW, Krathwool, DR red. A Taxonomy for Learning, Teaching and Assessing. A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives. New York: Longman; 2001
4. Miller GE. The assessment of clinical skills/competence/performance. Academic Medicine 1990; 65 (9) September suppl: 63-7